

ЧЕТНИЧКА КАЗНЕНА ЕКСПЕДИЦИЈА У ВИСИБАБИ

Кад су се партизанске снаге повукле из Ужмца и са ослобођене територије Ужичке републике настао је терор, у коме су, поред Немаца, активно учествовали недићевци, љотићевци и по селима парочито четници.

Долазећи после немачке војске, четници из околине Пожеге су се на једном свом састанку у Глумчу већ договорили кога све треба да ухапсе и убију.

Мој брат Милић је био одступио с партизанским снагама, а ја сам из партизанске чете враћен нешто рапије кући на позадински рад. Једне ноћи мој брат Милић дошао је нашој кући у Висибаби. С њим је дошло још неколико партизана. Кажу да су се вратили са Лима. Рекли смо им каква је ситуација у селу, да су се четници осилили и да прете смрћу свакоме ко је био у партизанима или им је поматао. Они веле да су из Санцака враћени са задатком да покушају диверзије, али кад су чули каква је ситуација у селу решили су да се пред зору преко Ћетиње пребаце и да се врате у Санцак.

Исте те ноћи, међутим, стигла је четничка „казнена експедиција“ и сместила се у школи у Виоибоби. Одмах су сазвани четнички помагачи из околних села да прокажу партизане и партизанске сараднике. Тада је, чули смо, формиран и неки „одбор за стрељање“. У томе оу учествовали двојица Лукића из Висибабе, затим Филип Веоовић, Константин Даничић са Рудника, Раде Лучић, Новак Дамљановић и Живорад Лучић из Висибабе, председник општине Владе Перишић, кмет Милија Бабић, тројица Механџића из Расне и још доста четничких поматача и доушника. Та група се још у току ноћи између 8. и 9. децембра 1941. године поделила и растурила по Висибаби и околним селима да похвата и доведе партизане и партизанске сараднике. У овакој групи био је понеко од потказивача из села.

Нашој кући стигли оу кад смо сви били поспали. Већ је била прошла поноћ. Неко од четника нагло је отворио врата собе у којој смо спавали мој брат Ненад и ја и викнуо да се дижемо и да палимо светло, иначе ће убацити бомбу у собу. Устали смо, запалили лампу и на вратима угледали црне прилике иза којих су севали наперени бајонети. Чим смо се обукли, истерали су нас

у двориште. Тамо су већ раније истерали моју браћу Милића и Светомира и старот оца. Одмах су почела малтретирања уз непрекидне грдње и поовке. Тражили су оружје. Нашли су две лочачке пушке и одмах их узели. После тога све су нас потерали према школи у Висибаци, која је од наше куће удаљена око четири километра. Нас петорицу пратило је око 25 четника. С њима је ишао један потказивач, којег сам у ноћи тек касније препознао. О бекству није могло бити ни говора, јер су четници ишли поред нас са обе стране, а група четника која је ишла иза нас стално је држала пушке на рукама „на готове“.

Кад смо стигли до школе, одмах оу нас утерали у подрум. У малом подрумском простору био нас је око 65 затвореника. Неки су покушавали да разговарају и питали један другог шта се то дешава, али је четнички стражар сваки час испред врата опомињао да ое не разговара и претио да ће убацити бомбу ако се разговор настави.

У једном тренутку ухапшени Мико Карић украсао је шибицу. Тада сам угледао партизана Драгића Полића. Био је сав крвав и натекло од убоја добијених од четника. У истом моменту видим у подруму двојицу браће Лукића. Било ми је одмах сумњиво откуд ншх два О'вде, јер се знало да су на четничкој страни. Некако омо се шапатом опоразумели да међу нама има убачених „шпијуна“ и Еише нисмо гласно разговарали. Пред зору оу четници ову двојицу извели из подрума и више се овде нису враћали. Наша сумња била је оправдана.

Пре него што су нас почели изводити на саслушање, неко је почео да пева Билећанку. Сви смо прихватили. Четници су лупали на врата, викали, претили, псовали нам мајку комунистичку, али ми смо песму отпевали до краја и нисмо ое обазирали.

Око школе се мотало много четника. Путем поред школе пролазили су Немци у камионима и аутомобилима. Један радознали немачки војник хтео је да види похапшене партизане па је свратио. Четник Милорад Марјановић, пекар из Пожеге, увео га је међу нас затворенике, загрлио га и објашњавао му:

— Комунист! Бум! Бум! . . .

Другом руком гурао му је под нос флашу с ракијом. Немац се бранио и окретао главу на другу страну.

Нешто каоније у подрум је упао четник Бранко Механџић. Угледао је мог оца и повикао:

— Шта ћеш ти овде, цукело матора? Марш напоље! . . .

Оца су извели напоље и отишао је кући,

У подрум је нешто касније ушао Петар Кораћ и почео нас звати да ступимо у љотићевце. Говорио је да ће свакога ко се добровољно пријави за љотићевце одмах извести из подрума и пустити на слободу. Нико се није пријавио. Тада је Кораћ почео да виче, прети и поује:

— Будале! Нека вас све побију четници! То сте и заступили. ..

Онда је почело саслушавање. Једног по једног прозивали су, изводили из подрума и водили пред неки четнички „преки суд“. Како ое који враћао са саслушања обасипали омо га питањима. Они нам причају да се у соби где саседа „преки суд“ налазе од мештана Владе Перишић и Раде Лучић и, пошто се заврши саслушање, њих питају да ли познају ухапшеног. Ми смо тада закључивали да ће сваки који је овој двојци непознат бити ооуђен на СМРТ.

Позвали су и мене на саслушање. Из подрума су ме увели у стан учитеља, који се налазио изнад просторије са затвореницима. Ту су становале две учитељице. Једна се звала Олга, а друга Нада. Видео сам обе док сам пролазио. Стајале су с неким четницима.

Кад сам ушао у просторију у којој је заодао „преки суд“⁷ видео сам на левој страни до зида чланове „преког суда“. Никога од њих нисам познавао. Као предоедник међу њима био је четник кога су звали Ђедо. Био је то старији човек. На себи је имао официрску униформу. Запионик је водио један поп. Имао је на себи мантију. Десно, поред прозора на клупи је седео предоедник везани један за друг општине Владе Перишић и до њега Раде Лучић.

Почели су са питањима: где сам био, у којој партизанској чети, где сам се борио против четника и Немаца. .. Питања је било доста са свих страна. Кад су завршили с питањима четник Ђедо се окренуо Перишићу и Лучићу и питао их да ли ме познају. Они су једва чујно одговорили да ме познају.

Вратили су ме у подрум.

Кад су завршена саслушања једног дела, наредили су да свм саслушани пређу у други подрум. Опет су псовали мајку комунистичку и говорили како више нећемо моћи да се договарамо како да одговарамо на саслушању.

У другом подруму посетио нас је четник Миљко Марјановић из Бакионице. Питао је мојега брата Милића где се налази гроб Марјановићевог сина Славка. Милић му је одговорио да не зна. Тада се овај четник разгневио, јер није знао где је гроб његовог сина, који је негде погинуо као четник, и почео је да прети:

— Ако ми кажете где је гроб мог сина ослободићу хиљаду Л>уди, а ако не кажете — хиљаду ћу за њега убити! . . .

Саслушавање је завршено. Негде пред ноћ Будимир Милутиновић је извадио своју инвалидску књижицу из џепа и некоме је дао ту књижицу да је преда Будимировој жени. Будимир је том приликом рекао да ће њега свакако убити, а инвалидска књижица ће можда бити потребна жени. Стари Будимир је инвалид-

ско право стакао као ратник са схлукоког фронта. Са фронта се вратио без једног ока.

Одједном су се врата на подруму широм отворила. На вратима се појавио крупан четник, сав зарастао у браду. Био је то, како смо касније дознали, неки Будимир Прљевић. Иза њега је стајао ЂОКО Ђокић. Четник Прљевић се продерао:

— Нека изађу она двојица, мајку им лоповоку, што су украли кола, .. — поменуо је имена те двојице и име онога чија су кола украдена и претио да ће их заклати ако кола не врате.

Она двојица изађоше, а међу нама неко дошапну: „Ова два су спашени! ..”

Опет су се отворила врата подрума. Негде у близини чуо се звекет лопата и будакова. Будимир Прљевић је из неког описа прозвао девет имена. Међу њима сам био и ја. Колико ое данас сећам, међу прозваним су, осим мене, били још Љубиша Смиљанић, Стојиша Бабић, Чедо Мандић, Здравко Бербатовић, Перко Даниловић, Стојан Диковић, Миленко Дробњак и још двојица чија сам имена заборавио. Дали су нам будаке и лопате и с напереним пушкама и бајонетима потерали нас у правцу нове куће Владисава Василића. Ту су нам наредили да копамо раку за 25 људи. Мало затим су изменили па су рекли да копаимо за 16 људи и обележили су место где ћемо копати.

Почели смо да копамо. Око нас се брзо окупило доста четника. Гледају како копамо и добацују неукусне шале. Кад смо ископали до изнад колена наредили су нам да изађемо и да станемо изнад Василића куће. Већ ое смрачило, али се види, јер је небо ведро, а пре тога је падао снег.

Најпре су потерали на стрељање Будимира Милутиновића и његовог сина Љубишу. Будимир је викао: „Спашавајте, браћо!”⁴ док је Љубиша ишао и ћутао. Пратило их је шест четника. Међу њима сам препознао Будимира Прљевића и Драгишу Ђокића из Врањани. Стали су код ископане раке. Тада је пришао Владе Перишић са упаљеним фењером и двојицу осуђених ооветлио да види који су. Пала је команда: „Ниша:Ни!” па одмах затим: „Пали!”. Будимир и Љубиша су пали иопред раке. Нама који смо копали раку наредили су да их узмемо и ставимо у раку. Ми смо то чули, али нико се није покренуо док нису почели да нас туку кундацима у леђа. Тада омо пришли и почели да их свлачимо у раку. Љубиша се у једном тренутку освестио и почео је мене да моли да га изнесемо, говорећи да је рањен. Покушао је сам да устане, али није могао. Био је рањен са три метка у леву руку. Већ су изнад раке довели другу двојицу на стрељање. Ја сам закаснио да изађем из раке па сам добио кундак у леђа као опомену. Одмах су стрељали и другу двојицу, а онда је Будимир Прљевић пришао гробници и са пет метака из пиштоља, пуцајући у главу, дотукао Љубишу Милутиновића.

Док су осуђене другове терали кроз шпалмр четника од школе до ишопане гробнице, четници су се ругали, псовали свакоме мајку комунистичку, пљували у лице и гласно до(вики)вали познате измишљотине и глупости како живимо са својим сестрама и како својој мајци дугујемо само млеко. Сви који су довођени на стрељање држали су се поносно и достојанствено. Неколико њих је на поовке и ругање четника одшворило: „Доле издајници!“. Једном се чуо јетко изговорен узвик: „Потурице!“ Нисам могао препознати све другове који су довођени на стрељање. Сећам се само пошто је стрељан Мико Кораћ, онда је гробници са фењером пришао општински предоедник Владе Перишић, осветлио отрелјаног и добацио како је то грешка, јер је, тобоже требало стрелјати некот друго!г Мика Кораћа, али сад је, вели, већ каоно.

Мало касније општински председник Перишић је међу нама који омо копали гробницу угледао Стојишу Бабића и дрекнуо: „Ко је тебе овде довео? Вуци се кући, несрећо!“

Свога брата Милића познао сам кад су га дотерали на стрељање по високом расту и пушио је цигарету. Њега су четници упознали још док се налазио као борац у опсади Ваљева. Поред осталих поовки и увреда, њему су добацивали: „Нема више: оп мала!“ То је у оно време био уобичајени знак за распознавање међу партизанима. Неко од четника је још добацио: „Бићеш командант јаруте, комунисто!“ Остали четници <у се церекали и опет добацивали. .. Кад је стрељан ја сам га подигао, унео у гробницу, три пута сам га пољубио и спустио.

Изведен је на стрељање Драгиша Мандић. Био је јединац у оца. Његов отац Чедо Мандић налазио се у нашој групи, одређеној да копа гробницу и сахрањује стрељане. Старог Мандића тада је издала снага. Сео је поред куће и више није могао да устане. То ое догодило и са Здравком Бербатовићем и Миленком Дробњаком. Дошли су четници, тукли их кундацима, али они више нису могли да устану.

У међувремену путем је наишао један паргизан. Четничш стражар га је утавио и питао га ко је. Он је, како се причало, рејкао да је партизан), да је изгубио јединицу па се сад в!раћа у Наталинце, одакле је родом. Довнало се да ое звао Миодраг Ђорђевић и да је пре рата био потпоручник старе југословенске војске. Чим <у га ухватили, четници су га затворили у онај подрум у коме су и остали били затворени. Кад су осуђени на смрт стрелјани наређено је да ое и овај партизан изведе из подрума. Довели су га крај реке и ту му је пришао четник Будимир Прљевић и изнад саме раке опалио из пиштоља неколико метака у потиљак. Стрелјани партизан пао је у раку преко оних који су раније стрелјани. Доста касније овог партизана је неко ископао и пренео те сахранио у Лукића гробље, а по завршетку рата дошли су ородници, ископали га и пренели у Наталинце.

Кад је стрељање завршено, нашој групи, која је копала велику гробницу, наређено је да затрпамо раку. Сви смо били некак) збуњени и уплашени и нисмо одмах почели затрпавање. Четници су нас почели тући кундацима у леђа и, уз обавезне поовке, натерали нас да брзо затрпавамо гробницу. Један из наше групе, као да је пореметио, на завршетку рада почео је да скаче преко гробнице. Причао је како има стотину метака и десет бомби и како ће ићи с тим да убије комунисте.

Док смо набацивали земљу преко стрељаних приметили смо да неки нису били издахнули. Неки су се иопод земље јављали чудним звуцима. Једном сам молио четника Прљевића да им прекрати муке, а он ое на то церекао и говорио: „Нека их, нека се дуже муче! Доста су они нас мучили на Руднику. .. Издали су краља и отаџбину. .

Кад је све завршено четници су нас дотерали пред школу и ту нам поскидали све што смо имали боље од одеће и дали нам нека поцепана и прљава одела. Тек тада су нас пустили.

На прагу куће сачекала ме је мајка. Нисам смео одмах да јој кажем да је Милић стрељан. Рекао сам да су сви остали код школе. Није ми веровала. Тихо је јецала и помињала остале синове... Отац прича да су већ долазили други четници и ове из куће опљачкали.

Предраг СКОКОВИЋ